

Statsminister Bortens tale på

Jærdagene 1966.

Når det er tatt et initiativ til å feire Jærdagen, er det sikkert et uttrykk for at man vil understreke verdien av og betydningen av hjemstavnsfølelsen og videre av å styrke samhørigheten mellom alle dem som har sitt liv og virke i dette distrikt. Tiltak av denne art er av den alle største betydning, ikke bare sett fra distriktenes eget synspunkt, men fra landets.

Vi som lever i en tid med så store omskiftelser og et så forrykende utviklingstempo føler en sterk trang til å ta vare på alt som kan bidra til å gi oss en identitet og knytte oss til et fast holdepunkt. Talfall burde vi være opptatt av denne problemstilling. I våre anstrengelser for å bevare og utvikle vår identitet har vi vårt utgangspunkt i

-2-

hjemmet og familien, dernest i bygden, distriktet og landet. Følelsen av tilknytning til og samhørighet med hjem, hjembygd og hjemby er en del av denne vår identitet. Hjemstavnsfølelsen gir oss bakgrunn og fotfeste i tilværelsen. Hjemstavnsfølelsen er også en forutsetning for og en del av fedrelandsfølelsen. Uten at man føler en forpliktelse overfor den by eller bygd man lever i, vil man vel heller ikke føle noe særlig for det land som man er borger av og verden rundt oss for øvrig.

I arbeidet med å bygge opp et harmonisk og lykkelig samfunn med solidaritet og fellesskapsfølelse, er det en viktig oppgave å styrke hjemstavnsfølelsen. Det vil også bidra til å motvirke den rastløshet og rotløshet som mange

ser som selve grunnproblemet i vår tid. En av hensikten med Jærdagen er vel også at den skal være en ekstra stimulans til vekst og fremgang i distriktet. Man får her et inntrykk av hva Jæren kan yte og by på så mange områder, og et arrangement som dette vil utvilsomt bidra til å styrke det lokale initiativ som forresten er så sterkt i dette distrikt fra før.

De som brenner for oppgaver i sitt eget distrikt - i bygd og by - har utsikt til å få rike frukter av sitt arbeid, i form av mål og mening med sin tilværelse. Det er ikke nok til å gi livet mål og mening, men det er en viktig forutsetning. Et slikt engasjement er ikke noe mindre påkrevet i dag enn før og er kanskje særlig påkrevet for utviklingen av de deler av vårt land som kommer inn under det vi kaller distriktpolitikken.

Disse strøk av vårt land vil ikke kunne bygges ut slik at de får sin rimelige del av næringsvirksomhet, veier, skoler, kulturelle goder, friluft- og fritidsanleggene m.m. uten et sterkt lokalt initiativ, det vil si en aktiv hjemstavnsfølelse. Samfunnet kan gjøre noe, men de viktigste impulser må komme fra distriktene selv, fra handlekraftige og foretaksomme kvinner og menn i alle yrker og grupper .

I en tid hvor sentralisering og utvikling mot store enheter på alle områder, er det viktig å søke og bevare så meget av identitet og hjemstavnsfølelse i våre bygdelag og bygdesamfunnene som mulig. Egenartig talespråk, stil, levevis og skikker går lett tapt i denne prosess. Det ligger ingen betenkelig separatisme eller være seg selv nok innstilling i forsøkene på å bevare så meget som mulig av lokale og distrikts-
vise særpreg. Det nasjonale særpreg ville være langt lettere å

oppretholde i en verden hvor alt støpes mer og mer i samme form dersom vi har bygder og byer som bevisst iverksette å ta vare på sitt særpreg og holde ved like sine beste tradisjoner. Det er ingen motsetning til stede her. Det er ingen motsetning mellom hjemstavnsfølelse, nasjonalfølelse, og kravet til internasjonal solidaritet. Arne Garborg var på mange måter et eksempel når det gjaldt å forene jærboen og nordmannen på den ene side og jærboen, nordmannen og europeeren på den andre. Den dikter som har gjort Jæren så kjent for oss alle hadde både den nasjonale og det europeiske perspektiv i det han skrev fra sitt Knudaheio hvor han så ut over sin hjemstavn og søkte inspirasjon og styrke gjennom tilknytningen til denne del av stort bygde strøk Norge. Dette gjelder ikke bare dikteren Arne Garborg, men mange av våre

diktere og åndsmenn. Det finnes mange uttrykk for og eksempler på at den som vil være en sann og hel europeer må ha et sikkert fundament i sitt hjemlige og sitt eget. Rotfestet og grunnlaget i det hjemlige og nasjonale må være til stede om man ikke skal komme helt på gi i en verden som rystes sammen både til godt og ondt.

Skal vi kunne gjøre det mulig for de som bor rundt i vårt vidstrakte land å få et fullverdig liv på sitt hjemsted, økonomisk, sosialt og kulturelt må det en aktiv innsats til både i distriktspolitikken, skolepolitikken og kulturpolitikken. De ønsker å flytte ut må selvsagt ha full anledning til det. Men de som vil søke sin fremtid selv i våre minst utbygde distrikter, må gis anledning til det. Vi må i alle tilfelle

ikke føre en politikk som tvinger folk til å søke til å søke de store pressområder for å finne et rimelige utkomme, selv om de må oppgi goder som de har og vil beholde på sine hjemsteder. Det vil være meget beklagelig. Og med hånden på hjertet er det vel mange av oss som er redd for at vår politikk mot vår vidne og vilje har hatt en vri i den retning som ikke er ønskelig.

Det må i dag tas initiativ for å sikre at det etableres tilstrekkelig av næringsdrift i våre distrikter for å trygge den materielle standard, og vi må ikke sentralisere kultur- og undervisningsvesenet i den grad at det kulturelle miljø blir for magert i bygde-Norge. Med de nåværende transportmidler har man selv med en spredt bebyggelse mulighet for å få kontakt med kulturelle og servicemessige sentra, med avstanden

må ikke bli for stor, da får man en utflytning også der hvor det både av hensyn til folket i distriktene og nasjonale og trivselsmessige grunner er viktig å opprettholde bosettingen.

Samfunnet har et stort ansvar når det gjelder å gjøre landet godt å leve i for alle som bor her, uansett sted og forhold. Solidariteten med og ansvaret for de næringssvake og spredt bebygde deler av vårt land må styrkes. Men en aktiv innsats for å skape bedre næringsgrunnlag i de områder som i dag trues av utflytting er ikke bare påkrevet bare for disse områders egen skyld. En mer balansert utvikling mellom de ulike deler av vårt land vil gjøre landet bedre å bo i og utvikle seg i for den nåværende og de kommende generasjoner.

Bare ved en slik harmonisk utbygging og utvikling av landet har vi muligheter for å ta vare på de store og umistelige goder vi har i forhold til mange andre folk. Opphoping av folk i store pressområder er heller ikke kommet så langt som vi har sett eksempler på i andre land, slik at vi har muligheter for å gripe inn i utviklingen på tidspunkt da det enda er valgmuligheter. Og vi må ikke gå glipp av denne valgmulighet, forsømmer vi anledningen til å styre utviklingen i riktig og forønsket retning, kommer ikke muligheten igjen. Iallfall vil det/kreve en voldsom omstilling og store omkostninger.

Som jeg sa har vi her i landet mange goder som mange andre land ikke lenger har nok av. Vi har plass nok. Vi har friluftsmuligheter i en grad som Europas tettpakkede folkeområder bare drømmer om. Dette må vi ta vare på. Som

nevnt vil samfunnet forsømme sin oppgave både overfor denne generasjon og våre etterkommere om vi ikke griper inn for å styre utviklingen her.

Det må understrekes at distriktpolitikk i beste forstand er nasjonalpolitikk. Det har vært drevet distriktpolitikk i forskjellige former lenge. Gjennom skatteutjevningmidler og statlige bevilgninger og utlån over statsbankene har man søkt å bidra til at de nærings ^{svake} distrikter kan komme med i veksten i næringslivet og dermed i levestandarden. Med den sterke tendens til konstallasjon og integrasjon i næringslivet i dag, må det imidlertid sterkere virkemidler til, for å skape en harmonisk utvikling i landet som helhet enn vi hittil har vært innstilt på å bruke. Her er ikke stedet

til å gå inn på hvordan Regjeringen vil gripe an^{at} dette store og vanskelige problemet, men jeg vil gjerne poengtere/myndighetene ser det som en av de aller viktigste oppgaver og at Regjeringen overveier nye initiativ på dette området. Når det gjelder å bygge ut landet med et mer allsidig næringsliv, må Jæren på mange måter sies å være et eksempel. Her er utviklet en vekstkraftig mekanisk industri ofte uten naturlige fortrinn. Og den er den slags industri som ville kunne gi den største knoppskyting ute i distriktene og bidra til å skape industri- miljø på mange steder i landet som venter på nye virksomheter.

Det er vel en digresjon i denne sammenheng men jeg vil gjerne understreke at Stavanger-området er blitt et tyngdepunkt i fiskeindustrien og hermetikkindustrien skyldes det selvsagt at det er i en viss grad var naturgitte forutsetninger

til stede. Men uten innsatsen fra menn som Chr. Bjelland og andre ville denne utviklingen neppe ha funnet sted likevel. Initiativ og oppfinnsomhet er en vesentlig ting i denne sammenheng. Når det gjelder den mekaniske industri på Jæren så hadde den etter mitt skjønn over hodet ikke de naturgitte forutsetninger som hermetikkindustrien hadde. Den er derfor i likhet med Møre-industrien et resultat av foretaksomhet og oppfinnsomhet, og hårdt arbeid.

Jeg har ingen forutsetninger for å gi noen forklaring på hvorfor det er grodd opp så mange mindre mekaniske bedrifter her på Jæren, men ^{har} menn ikke de gamle bygdesmiene er noe av forklaringen. Og/bygdesmiene igjen kom til å spille en så stor rolle, var det vel antakelig fordi det trengtes energi og oppfinnsomhet til å rydde i den fruktbare, men steinfylte jorden.

her. Det måtte også solide og effektive redskaper til. Og den vanskelige jorden er således en av årsakene til at bygdesmiene på Jæren ble trukket opp etter tiden på et høyt teknisk nivå. Disse bygdesmiene som opprinnelig hadde et lokalt marked, gav støtet til etablering av mindre og mellomstore mekaniske bedrifter, i første omgang med tanke på jordbruksbehov.

I en aktiv distriktspolitikk er det nødvendig både med en utbygging av veier, havner, kraft og antakelig hele industriområder. Men like viktig er en vel utbygget veiledningstjeneste og et godt opplæringsystem, fra grunnskolene til yrkesskolene og de høyere skoler og høyskolen. Og utbyggingen av vårt undervisningsvesen og forskningen er ved siden av distriktspolitikken en av hovedoppgave for myndighetene i dag.

Det er ingen grunn til her å gå inn på behovet for nye skoler og for det program for undervisning og forskning som myndighetene arbeider med. Men det er en side ved utbyggingen av vårt skolesystem som jeg gjerne vil berøre i denne sammenheng, fordi det har betydning for det tema som jeg såvidt har berørt tidligere.

Man kan vanskelig tenke seg at det kan være mulig å få folk til å bo i bygder og grender uten at de får en rimelig tilgang til skoler og kulturelle goder. Man må derfor se skoleutbyggingen og skolesentraliseringen i sammenheng med distriktspolitikken, de må avstemmes etter hverandre.

Det er ut fra mange hensyn nødvendig å samle elever fra større områder til sentrale skoler. Men har både en plus og en minus side. Og minussiden må tas med i betraktningen. Det er ikke Regjeringens hensikt å skru klokken tilbake

på dette området, men den vil nøye vurdere plus og minus-sidene ved sentraliseringen.

også

Skolesentraliseringen har betydning/for mulighetene til å bevare den identitet og det miljø i bygdene som jeg tidligere var inne på. Bare tenk på hvor vanskelig det vil være for ungdommen fra litt avsides liggende grender å få opplæring i det språk som de ønsker om sentraliseringen drives for vidt. Vogt-komiteens forslag om parallell-klasser for på den måten å gjøre det mulig for flest mulig å få sin opplæring på det språk foreldrene ønsker, vil antakelig løse noen problemer, men slett ikke alle. Og det kan vel vise seg at når alt tas med i beregningen vil det være like billig å bevare en mindre skole i et bygdelag enn å samle elevene fra større områder til sentrale skoleenheter. Jeg synes for

min del at man kanskje har tatt litt for lite hensyn til at sentraliseringen har en bivirkning språkpolitisk sett.

Jeg har her vært inne på noen av de forutsetninger som må til for å skape et harmonisk samfunn, preget av solidaritet og samhörighet. Jeg har også vært litt inne på hva skolen kan bety her. I et kort foredrag er det ikke mulig å utdype dette nærmere, men jeg vil gjerne avslutte med noen ord om skolens mål og mening, bl.a. fordi det har så stor betydning for de kommende generasjoners muligheter for å leve et rikt og fullverdig liv. Når man står på et slikt skolested, faller det også naturlig å komme litt inn på skolens stilling.

Man kan ha et så vel utbygget skolesystem man vil, har skolen ikke evnen til å oppdra og utvikle ungdom til lykkelige og fullverdige mennesker, kan den ikke helt fylle sin store og viktige oppgave. Etter min mening må skolen her bygge på den

nasjonale og kristne tradisjon. Her ligger verdier og holdepunkter som er avgjørende for en nasjons utvikling. Jeg tror for min del at det vil være vanskelig å skape et virkelig sunt og positivt miljø hvor menneskene kan utvikle og utfolde sine evner og særpreg uten at verdier av denne art er anerkjent. Det er også verdier som gir livet mål og mening, ja som gir grunnlaget for en i beste forstand frodig og byggende livsglede. Men disse verdier er ikke så selvfølgelig at de vil seire av seg selv, vil vi bygge opp en verden basert på dem og skape en lysere og bedre fremtid for alle, må vi også ofre og kjempe for dem.

Vi befinner oss i nærheten av Jæren folkehøyskole som er en eksponent for en skoletype som nettopp hevdet at skolen skal oppdra hele mennesket, ikke bare hodet, men også hjertet. Folkehøyskolen har betydd meget når det gjelder å skape

takknemlighet hos de unge for det vi har av verdier i vår kristne kultur og ⁱvår historie. Jeg har villet nevne folkehøyskolen spesielt her fordi jeg ser det som en gledelig utvikling at den har øket søkning i dag. Den har en viktig oppgave i en tid da spesialiseringen drives så langt. Det er av fundamental betydning at alle får en solid yrkesutdanning, men allmennutdanningen må ikke forsømmes. Ikke minst næringslivet er interessert i allsidig opplærte unge mennesker - og her har også folkehøyskolen en viktig misjon å fylle. Jeg vil slutte med å understreke betydningen av at alle yrker, alle distrikter, alle dialekter o.s.v. anerkjennes som likeverdige. I en tid da vi er iferd med å avvikle klasseskiller og økonomiske skiller mellom menneskene, må vi ikke la andre ting komme inn og skape nye skiller. Det kan være fare for at kunnskap og

intelligens kan danne grunn for nye klasseskiller menneskene imellom. Vi må ikke la det skje. Vi må ikke la kravet til kunnskap og utdanning bli så alt overskyggende at vi glemmer det som er virkelig avgjørende, nemlig at vi alle er likeverdige og likestilte og har de samme krav til livet. Det sentrale i den kristne kulturtradisjon er nettopp at menneskene er like og at vi har den samme verdi og de samme rettigheter og plikter.
